

Nazwa wybieranego obszaru -> Wzmocnienie mechanizmów dialogu obywatelskiego i komunikacji pomiędzy trzecim sektorem a administracją publiczną, wzmocnienie partycypacji społecznej.

1. Nazwa proponowanego działania/interwencji strategicznej wraz z propozycją nazw priorytetu i kierunku dla tego działania

Nazwa proponowanego działania/interwencji strategicznej: Wzmocnienie federacji i związków organizacji społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności federacji i związków regionalnych, jako infrastruktury zrównoważonego rozwoju kraju

Propozycja nazwy priorytetu:

Silne, reprezentatywne i współpracujące społeczeństwo obywatelskie w całej Polsce

Propozycja nazwy kierunku działania:

Rozwój federacji, związków i porozumień organizacji społeczeństwa obywatelskiego na poziomie krajowym, regionalnym i branżowym.

Interwencja powinna uznać federacje i związki regionalne za kluczowy element infrastruktury społeczeństwa obywatelskiego. Ich rolą nie jest wyłącznie zrzeszanie organizacji, ale także wzmacnianie ich głosu, organizowanie współpracy, przekazywanie wiedzy z poziomu lokalnego do regionalnego i krajowego oraz umożliwianie realnego udziału NGO w tworzeniu, wdrażaniu i monitorowaniu polityk publicznych.

Działanie powinno zostać powiązane z zasadą partnerstwa, polityką spójności, rozwojem regionalnym, usługami społecznymi, ekonomią społeczną, równością, dostępnością, odpornością społeczną i ochroną przestrzeni obywatelskiej. Szczególne znaczenie powinno mieć włączanie organizacji z mniejszych miejscowości, obszarów wiejskich, regionów peryferyjnych oraz organizacji działających na rzecz grup słabiej reprezentowanych w procesach decyzyjnych.

Źródła wykorzystane w uzasadnieniu działania:

OECD, „Towards meaningful civil society participation at the international level”,

2025: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/01/towards-meaningful-civil-society-participation-at-the-international-level_99c618fe/8ed04dc2-en.pdf

Stowarzyszenie Klon/Jawor, „Kondycja organizacji pozarządowych

2021”: <https://api.ngo.pl/media/get/183259>

GUS, „Sektor non-profit w 2022 roku”: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/sektor-non-profit-w-2022-roku,1,9.html>

2. Opis proponowanego działania/interwencji strategicznej

Proponowane działanie polega na systemowym i wieloletnim wzmacnianiu federacji, sieci i porozumień organizacji społeczeństwa obywatelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem federacji krajowych, regionalnych i branżowych. Celem jest stworzenie trwałych warunków do tego, aby organizacje społeczne mogły skuteczniej współpracować, reprezentować interesy mieszkańców, uczestniczyć w dialogu obywatelskim i wpływać na jakość polityk publicznych.

W szczególności federacje i związki regionalne powinny pełnić rolę pomostu między lokalnymi organizacjami a administracją publiczną, samorządami województw, instytucjami zarządzającymi funduszami europejskimi, radami działalności pożytku publicznego, komitetami monitorującymi, uczelniami, partnerami społecznymi i innymi podmiotami rozwoju regionalnego. Ich zadaniem powinno być zbieranie doświadczeń i postulatów organizacji z terenu województwa, porządkowanie ich w stanowiska i rekomendacje oraz reprezentowanie ich w procesach decyzyjnych.

Działanie powinno obejmować następujące elementy:

1. Wieloletnie wsparcie instytucjonalne federacji krajowych, regionalnych i branżowych.

Finansowanie powinno obejmować podstawowe funkcje federacyjne: koordynację, komunikację z



członkami, konsultowanie stanowisk, analizę dokumentów publicznych, udział w ciałach dialogu, rzecznictwo, monitoring polityk publicznych, obsługę ekspercką i pracę animacyjną w regionie.

2. Rozwój krajowych i regionalnych mechanizmów konsultowania stanowisk NGO.

Federacje powinny otrzymać środki i narzędzia do prowadzenia konsultacji z organizacjami członkowskimi oraz niezrzeszonymi, szczególnie z mniejszych miejscowości. Dzięki temu stanowiska przedstawiane administracji będą bardziej reprezentatywne i oparte na doświadczeniu różnych typów organizacji.

3. Włączenie federacji i związków krajowych, regionalnych i branżowych w procesy programowania i monitorowania polityk publicznych.

Dotyczy to zwłaszcza strategii rozwoju województw, programów regionalnych finansowanych z UE, polityki społecznej, usług społecznych, ekonomii społecznej, edukacji, rynku pracy, zdrowia, mieszkalnictwa, transformacji klimatycznej, dostępności i równości.

4. Rozwój kompetencji federacji i organizacji członkowskich.

Wsparcie powinno obejmować szkolenia, doradztwo i mentoring w zakresie rzecznictwa, analizy prawa, wykorzystania danych, komunikacji, zarządzania siecią, standardów reprezentacji, partycypacji, równości, przeciwdziałania dyskryminacji i ochrony przestrzeni obywatelskiej.

5. Wzmocnienie reprezentacji organizacji słabiej słyszanych.

Federacje regionalne powinny aktywnie docierać do organizacji lokalnych, wiejskich, małych i nieprofesjonalizowanych oraz do organizacji pracujących z grupami narażonymi na wykluczenie, w tym kobietami doświadczającymi przemocy, osobami z niepełnosprawnościami, seniorami, dziećmi i młodzieżą, migrantami oraz osobami w kryzysie bezdomności lub ubóstwa.

6. Obowiązek informacji zwrotnej i monitoringu wpływu.

Administracja publiczna powinna informować, w jaki sposób odniosła się do stanowisk federacji, związków i organizacji. Federacje powinny natomiast raportować członkom, jakie postulaty zostały zgłoszone, co zostało uwzględnione, a co wymaga dalszego rzecznictwa.

Usprawnieniem byłoby wprowadzenie zasady, że finansowanie federacji nie jest traktowane jako zwykły grant projektowy, lecz jako finansowanie infrastruktury udziału NGO w życiu publicznym. Oznacza to możliwość finansowania pracy stałej: sekretariatu, konsultacji, ekspertyz, spotkań, komunikacji, badań, monitoring i ewaluacji.

3. Diagnoza obszaru, w którym proponowane jest działanie/interwencja strategiczna

Polski sektor organizacji społeczeństwa obywatelskiego jest liczny i zróżnicowany, ale jednocześnie rozproszony i nierównomiernie rozwinięty terytorialnie. Według GUS w 2022 r. w Polsce działało 103,4 tys. organizacji non-profit, zrzeszających 8,3 mln członków. Organizacje te tworzyły 153,4 tys. pełnoetatowych miejsc pracy, co stanowiło 1,4% przeciętnego zatrudnienia w gospodarce narodowej. Dane te pokazują znaczący potencjał społeczny i ekonomiczny sektora. Źródło: GUS, „Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2022 r. – wyniki wstępne”, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/dzialalnosc-stowarzyszen-i-podobnych-organizacji-spoecznych-fundacji-spoecznych-podmiotow-wyznaniowych-oraz-samorzadu-gospodarczego-i-zawodowego-w-2022-r-wyniki-wstepne,3,10.html>

Jednocześnie badania Klon/Jawor pokazują, że formalne zrzeszanie się organizacji w federacjach, sieciach i porozumieniach nie jest w Polsce powszechne. W badaniu „Kondycja organizacji pozarządowych 2021” wskazano, że 31% organizacji należy do porozumień organizacji pozarządowych, takich jak związki, federacje i sieci. Najczęściej są to porozumienia ogólnokrajowe, branżowe i regionalne. Oznacza to, że większość organizacji działa poza formalnymi strukturami reprezentacji. Jednocześnie 84% organizacji zrzeszonych widzi korzyści z udziału w porozumieniach, najczęściej wskazując wymianę doświadczeń i



współpracę przy wspólnych projektach. Źródło: Stowarzyszenie Klon/Jawor, „Kondycja organizacji pozarządowych 2021”, <https://api.ngo.pl/media/get/183259>

Wniosek z tych danych jest istotny: problemem nie jest brak wartości federacji, lecz niewystarczające warunki do ich rozwoju i trwałego działania. Organizacje, które doświadczają członkostwa w sieciach i federacjach, zwykle widzą jego sens. Jednak większość sektora pozostaje poza takimi strukturami, co ogranicza możliwość wspólnego działania, rzecznictwa i reprezentowania interesów organizacji w procesach publicznych.

Raport OECD „Towards meaningful civil society participation at the international level” wzmacnia tę diagnozę. OECD podkreśla, że sensowny udział społeczeństwa obywatelskiego wymaga czegoś więcej niż jednorazowych konsultacji. Potrzebne są trwałe mechanizmy, jasne zasady, ochrona przestrzeni obywatelskiej, inkluzywny dobór uczestników, struktury koordynacyjne, finansowanie, informacja zwrotna, monitoring i ewaluacja. OECD wskazuje również, że partycypacja powinna być prowadzona w całym cyklu polityki publicznej: od diagnozy i tworzenia agendy, przez projektowanie rozwiązań, po wdrażanie i ocenę. Źródło: OECD, „Towards meaningful civil society participation at the international level”, 2025, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/01/towards-meaningful-civil-society-participation-at-the-international-level_99c618fe/8ed04dc2-en.pdf

Sz szczególnie ważne jest znaczenie poziomu regionalnego. OECD wskazuje, że organizacje reprezentujące interesariuszy, takie jak regionalne lub krajowe platformy i sieci społeczeństwa obywatelskiego, mogą pełnić ważną rolę w ułatwianiu udziału, o ile są postrzegane jako legitymizowane i reprezentatywne. W raporcie podkreślono także potrzebę równowagi geograficznej i tematycznej oraz łączenia narzędzi online i offline, aby ograniczać bariery udziału wynikające z odległości, słabszego dostępu do technologii, niższych zasobów lub marginalizacji społecznej.

W Polsce wyzwania te są szczególnie widoczne. Organizacje z dużych miast mają zwykle łatwiejszy dostęp do instytucji publicznych, ekspertów, mediów, funduszy i ciał dialogu. Organizacje z mniejszych miejscowości, obszarów wiejskich i regionów peryferyjnych częściej działają przy mniejszych zasobach kadrowych i finansowych. Bez silnych federacji i związków regionalnych ich wiedza, doświadczenie i postulaty rzadziej przebijają się do poziomu wojewódzkiego i krajowego.

Z perspektywy zrównoważonego rozwoju kraju jest to poważna luka. Rozwój zrównoważony wymaga nie tylko inwestycji infrastrukturalnych i gospodarczych, ale także silnych instytucji społecznych, kapitału społecznego, współpracy i realnego udziału mieszkańców w decyzjach. Federacje i związki regionalne mogą przekładać lokalne doświadczenia organizacji na rekomendacje dla polityk publicznych oraz wzmacniać zasadę partnerstwa w funduszach europejskich, strategiach regionalnych, polityce społecznej i usługach publicznych.

Obecny model finansowania NGO nadal zbyt często wspiera działania projektowe, a za mało funkcje infrastrukturalne: koordynację, rzecznictwo, konsultacje, analizę danych, komunikację z członkami i monitoring polityk publicznych. OECD wskazuje natomiast, że mechanizmy udziału społeczeństwa obywatelskiego powinny mieć finansowanie stabilne, przewidywalne, niezależne i wieloletnie. To ważny argument za tym, aby federacje i związki regionalne finansować jako infrastrukturę dialogu i rozwoju, a nie jako kolejnych grantobiorców realizujących pojedyncze zadania.

4. Wnioski płynące z diagnozy

1. Polska potrzebuje silniejszych struktur współpracy NGO.

Sektor obywatelski jest liczny i ważny społecznie, ale rozproszony. Dane GUS pokazują jego skalę, a dane Klon/Jawor wskazują, że tylko 31% organizacji należy do porozumień, federacji lub sieci. Ogranicza to zdolność sektora do wspólnego działania, reprezentowania interesów i udziału w politykach publicznych.

2. Federacje i związki mają potwierdzoną wartość, ale wymagają lepszych warunków działania.

Skoro 84% zrzeszonych organizacji widzi korzyści z członkostwa w porozumieniach, należy uznać, że



federacje są użytecznym narzędziem współpracy. Barięą jest nie tyle brak potrzeby, ile niedostateczna stabilność, finansowanie, rozpoznawalność i zdolność federacji do stałej pracy z organizacjami.

3. Federacje i związki regionalne są warunkiem bardziej zrównoważonego udziału NGO w rozwoju kraju.

Bez silnych federacji regionalnych głos organizacji z mniejszych miejscowości, obszarów wiejskich i regionów peryferyjnych jest słabiej obecny w procesach publicznych. Federacje mogą równoważyć wpływ organizacji dużych i miejskich oraz przenosić lokalną wiedzę do polityk wojewódzkich, krajowych i europejskich.

4. Sensowna partycypacja wymaga stałych, finansowanych mechanizmów.

OECD wskazuje, że udział społeczeństwa obywatelskiego powinien być trwały, dobrze zaprojektowany, inkluzywny, finansowany i powiązany z informacją zwrotną. Dla Polski oznacza to konieczność finansowania nie tylko projektów, ale także sekretariatów, konsultacji, analiz, komunikacji, rzecznictwa, monitoringu i ewaluacji.

5. Wzmocnienie federacji i związków powinno iść w parze ze standardami reprezentacji.

Federacje regionalne powinny działać przejrzysto, konsultować stanowiska z członkami, włączać organizacje niezrzeszone i dbać o różnorodność perspektyw. Ich zadaniem nie jest centralizacja głosu sektora, lecz organizowanie pluralizmu, wzmacnianie mniejszych organizacji i budowanie lepszego zaplecza dla zasady partnerstwa.

5. Przewidywane efekty działania/interwencji strategicznej oraz wpływ na inne podmioty funkcjonujące w obszarze interwencji

Wdrożenie działania powinno przynieść efekty na czterech poziomach: organizacji społecznych, federacji, administracji publicznej oraz mieszkańców i społeczności lokalnych.

Efekty dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego:

1. większy dostęp małych i lokalnych organizacji do wiedzy, informacji, konsultacji i partnerstw;
2. wzrost zdolności organizacji do wspólnego działania i występowania z uzgodnionymi stanowiskami;
3. lepsze reprezentowanie interesów organizacji spoza dużych miast;
4. większa zdolność organizacji do udziału w konsultacjach, komitetach, radach i procesach strategicznych;
5. wzmocnienie organizacji działających na rzecz grup narażonych na wykluczenie i dyskryminację;
6. większa odporność sektora na kryzysy, zmiany prawa, presję administracyjną i niestabilność finansowania.

Efekty dla federacji regionalnych, branżowych i krajowych:

1. stabilniejsze finansowanie podstawowych funkcji federacyjnych;
2. rozwój zaplecza: sekretariatu, komunikacji, analiz, konsultacji i monitoringu;
3. większa reprezentatywność stanowisk przedstawianych administracji;
4. lepszy kontakt z organizacjami członkowskimi i niezrzeszonymi;
5. większa zdolność do udziału w politykach publicznych opartych na danych;
6. rozwój współpracy międzyregionalnej i międzybranżowej.

Efekty dla administracji publicznej i samorządów:

1. łatwiejszy dostęp do uporządkowanej, skonsultowanej i bardziej reprezentatywnej wiedzy sektora;
2. lepsza jakość konsultacji publicznych i dialogu obywatelskiego;
3. skuteczniejsze diagnozowanie potrzeb społecznych w regionach;
4. mocniejsze wdrażanie zasady partnerstwa w funduszach europejskich i polityce spójności;
5. ograniczenie ryzyka konsultacji pozornych lub opartych na przypadkowym doborze uczestników;
6. lepszy monitoring skutków polityk publicznych z perspektywy mieszkańców i organizacji pracujących w terenie.



Efekty dla mieszkańców i społeczności lokalnych:

1. lepsze uwzględnianie lokalnych potrzeb w politykach regionalnych i krajowych;
2. większy wpływ społeczności lokalnych na decyzje publiczne;
3. silniejsza reprezentacja grup, które zwykle mają słabszy dostęp do procesów decyzyjnych;
4. rozwój usług społecznych i działań obywatelskich lepiej dopasowanych do realnych potrzeb;
5. wzrost zaufania do instytucji publicznych i organizacji społecznych;
6. większa spójność społeczna i terytorialna.

Wpływ na inne podmioty funkcjonujące w obszarze interwencji powinien być pozytywny. Samorządy województw zyskają partnerów zdolnych do konsultowania dokumentów z szerokim środowiskiem NGO. Instytucje zarządzające funduszami europejskimi otrzymają lepsze wsparcie w realizacji zasady partnerstwa. Rady działalności pożytku publicznego i komitety monitorujące będą mogły korzystać z bardziej uporządkowanej reprezentacji organizacji. Uczelnie i instytucje badawcze mogą zostać włączone w diagnozy regionalne i ewaluacje.

Działanie nie powinno ograniczać niezależności pojedynczych organizacji. Przeciwnie, powinno zwiększać ich możliwości wpływu. Federacje nie mają zastępować organizacji lokalnych, lecz wzmacniać ich głos, łączyć doświadczenia, tworzyć zaplecze eksperckie i zapewniać kanały udziału w decyzjach publicznych.

6. Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie działania i źródła jego finansowania

Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie działania:

1. **Kancelaria Prezesa Rady Ministrów lub minister właściwy do spraw społeczeństwa obywatelskiego** – koordynacja strategiczna działania, włączenie go do Strategii Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego oraz zapewnienie spójności z politykami publicznymi państwa.
2. **Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego**
3. **Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej** – powiązanie działania z zasadą partnerstwa, polityką spójności, programami regionalnymi, pomocą techniczną oraz systemem monitorowania funduszy europejskich.
4. **Samorządy województw** – tworzenie regionalnych mechanizmów współpracy z federacjami i związkami, włączanie federacji i związków w strategię rozwoju województw, programy regionalne, polityki społeczne i regionalne ciała dialogu.
5. **Wojewódzkie i krajowa rada działalności pożytku publicznego** – monitorowanie jakości współpracy administracji z federacjami i organizacjami, wspieranie standardów reprezentacji oraz konsultowanie rozwiązań systemowych.
6. **Federacje, związki regionalne, branżowe i krajowe** – realizacja działań animacyjnych, konsultacyjnych, rzeczniczych, informacyjnych i reprezentacyjnych, przy zachowaniu przejrzystych zasad mandatu i konsultacji z członkami.
7. **Uczelnie, instytucje badawcze i eksperckie** – wsparcie w zakresie diagnoz, badań, analiz danych, monitoringu i ewaluacji.

Źródła finansowania:

1. **Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich** – rozwój instytucjonalny, rzecznictwo, odporność i trwałość federacji.
2. **Fundusz Inicjatyw Obywatelskich lub jego następcy** – działania animacyjne, obywatelskie, lokalne i partycypacyjne.
3. **Fundusze Europejskie** – działania systemowe, rozwój kompetencji, sieciowanie i włączanie NGO w polityki publiczne.
4. **Programy regionalne finansowane z UE** – regionalne mechanizmy współpracy, konsultacji, partnerstw i wzmacniania organizacji lokalnych.
5. **Budżety samorządów województw** – regionalne programy współpracy z NGO, dotacje wieloletnie, wsparcie instytucjonalne i infrastrukturalne.



6. Środki krajowe przeznaczone na realizację Strategii Rozwoju Społeczeństwa

Obywatelskiego – działania strategiczne, monitoring i ewaluacja.

Model finansowania powinien być wieloletni i obejmować koszty podstawowe, a nie tylko pojedyncze projekty. Zgodnie z rekomendacjami OECD, skuteczne mechanizmy udziału społeczeństwa obywatelskiego wymagają stabilnego, przewidywalnego i zinstytucjonalizowanego finansowania. Powinno ono obejmować co najmniej: personel sekretariatu, organizację spotkań, konsultacje, narzędzia cyfrowe, działania offline, komunikację, dostępność, budowanie kompetencji, badania, rzecznictwo, monitoring i ewaluację.

